

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

OBNOVA TRAVNE RUŠE PO POŠKODBAH DIVJIH PRAŠIČEV Tehnološki list

Uvod

Predpogoj za kakovostno krmo na trajnem travinju je kakovostna primerno gosta travna ruša. Poleg tehnoloških napak, ki jih lahko naredi pridelovalec z nepravilno rabo ali gnojenjem, je v zadnjih letih vse več poškodb travne ruše zaradi divjih prašičev. V preteklih zimskih mesecih so divji prašiči naredili veliko škode na obsežnih travniških površinah, zato jih bo treba popolnoma obnoviti. Najobsežnejše škode beležimo na Krasu in v Brkinih.

Poravnava terena

Najprej moramo poškodovan teren poravnati in pobrati morebitno kamenje. Dobra poravnava travnika je nujna, saj nam deli ruše in kamenje onemogočajo kvalitetno setev in kasneje onesnažujejo krmo ter lomijo kosilne elemente. Na plitvih tleh in kjer je teren nagnjen ali kamnit (Kras), je poravnava terena še posebej zahtevna. Poravnavo terena opravimo takoj, ko vlažnost zemljišča to dopušča. Pri preveliki vlažnosti prehodi s stroji negativno vplivajo na strukturo tal in jih zbijejo.

Slika 1: Odprta tla z že zasušenimi deli poškodovane ruše (Foto: T. Pevec)

V primeru, da je odtrganih delov ruše malo in so razpršeni po celotnem travniku, jih čimprej obrnemo nazaj in pritisnemo k tlom, da pridejo v stik z zemljo in primerno vlago. Tako sanirana ruša se običajno obraste, vendar taka sanacija zahteva veliko časa in pri obsežnih škodah ni izvedljiva.

Slika 2: Del ruše vrnjen nazaj, vendar ni stisnjen k tlam in otežuje košnjo (Foto: T. Pevec)

Kadar je zelo poškodovano veliko območje in ročno ravnanje in obračanje poškodovane ruše ni možno ali smiselno, priporočamo uporabo mulčerjev (kladivarjev) ali frez, da površino izravnamo, rušo pa zdrobimo in pomešamo z zemljo. **Uporaba mulčerjev kladivarjev je najbolj učinkovita in primerna tudi na plitvih kamnitih kraških tleh.** Uporaba travniških ali njivskih bran pri obsežnih in globljih poškodbah ni smiselna, ker dele ruše vlečemo za seboj in jih le premeščamo, ne pa izravnamo. Z mulčerji ali frezami (na globljih tleh) površino pripravimo za setev nove travno deteljne mešanice (TDM). **Po mulčenju in setvi priporočamo še valjanje, da stisnemo seme k tlam in izravnamo površino.**

Slika 3: Priprava poškodovane površine (Foto: T. Pevec)

Obnova ali dosejavanje poškodovane travne ruše

Čas sanacije poškodb travne ruše, ki so jo povzročili divji prašiči, je odvisen od časa nastanka škode. **Preko zime poškodovano travno rušo obnovimo spomladi**, saj bomo sicer ob letoletni pridelki krmne. **Poškodbe, ki nastanejo preko leta, pa saniramo sproti oziroma najuspešneje zgodaj jeseni.** Priporočen termin za setev travno deteljnih mešanic (TDM) ali trav je od druge polovice avgusta do konca septembra, še dovolj zgodaj, da trave in detelje do zmrzali vzkali in se razrastejo. Travnike poškodovane preko zime posejemo takoj spomladi v marcu (Kras), pa vse do konca aprila v višjih legah. **Za vznik trav je dovolj že temperatura tal 5°C, pri deteljah pa mora biti temperatura nekoliko višja. Mlade rastlinice detelj zdržijo temperature do – 6 °C, tako da čas setve prilagodimo lokalnim razmeram.**

Če škoda nastane v zimskem ali spomladanskem času na veliki površini, pridelka v tem letu ne bo. Priporočamo popolno obnovo travne ruše - čisto setev travno deteljnih mešanic. Če je poškodovana površina manjša (v presledkih), lahko seme vsejavamo v travno rušo, vedeti pa moramo, da se učinek vsejavanja kaže šele v prihodnjem letu. Pri normalnih rastnih pogojih za ročno ali strojno setev **čistega posevka** rabimo **25 do 40 kg/ha semena**, za ročno ali strojno **vsejavanje** (setev na poškodovanih delih) pa **5 do 20 kg/ha semena**. **Seme trav in detelj sejemo na globino 1-2 cm.**

Na pripravljeno površino lahko travno deteljne ali travne mešanice vsejavamo/sejemo ročno ali s sejalnico. **Za strojno setev so primernejše sejalnice s krožnimi lemeži.** Pri ročni setvi priporočamo, da semensko mešanico sejemo skupaj z mivko, drobnim peskom ali drobno žagovino. Mešanico, ki jo imamo v vedru, je treba stalno mešati, da težje, bolj okroglo seme (detelja in mačji rep) ne sede na dno vedra. V nasprotnem primeru bomo na začetku parcele posejali le trave, na koncu pa detelje.

Pri spomladanski setvi TDM priporočamo setev varovalnega posevka, ki s hitro rastjo preprečuje vznik neželenih zeli, hkrati pa varuje površino pred erozijo, mlade rastlinice trav in detelj pa pred spomladanskimi pozebami. **Za varovalni posevek posejemo 40 - 60 kg/ha ovs** ali **80 kg/ha jarega ječmena**. Za namen varovalnega posevka lahko uporabimo krmni oves ali ječmen, ki mu pred setvijo preverimo kaljivost (kalilni preizkus). **Varovalni posevek posejemo najprej, pred zadnjo plitvo obdelavo tal, na globino 3-4 cm in šele nato sejemo TDM.**

Pred setvijo priporočamo osnovno gnojenje s 50 kg/ha dušika (N) + 60 kg/ha fosforja (P₂O₅) + 140 kg/ha kalija (K₂O). Za gnojenje uporabimo mineralna gnojila (NPK) ali domača živinska gnojila (okrog 15 t/ha uležanega hlevskega gnoja ali zorjene gnojevke), ki jih potrosimo pred obdelavo tal in jih plitvo zadelamo. Pazimo, da živinska gnojila niso sveža, saj so agresivna za mlade rastlinice.

Po setvi **priporočamo valjanje**, da seme pride v stik z zemljo in z vlago ter hitreje in enakomerneje vznikne. Valjana površina je tudi veliko bolj ravna in primernejša za košnjo in pašo. Za valjanje lahko uporabimo valjar, betonske cevi ali pa površino s traktorjem povozimo tako, da so sledi gum druga ob drugi.

Izbira travne oziroma travno deteljne mešanice (TDM)

Pri izbiri semena se prilagajamo talnim razmeram in predvidenemu načinu rabe. **Osnovno priporočilo pri izbiri TDM je, da za trajne travnike in pašnike izbiramo TDM, ki so sestavljene iz vsaj 4 do 6 vrst trav in 2 do 3 vrst detelj.** Z vrstno in tudi sortno pestrostjo posejane TDM zagotovimo trpežnost (trajnost) travne ruše in prilagodljivost na rastle pogoje in s tem zagotovimo konstantnost pridelka.

Na pašniku bomo izbirali TDM, kjer so zastopane tudi nizke trave in detelje (kot so travniška latovka, rdeča bilnica, nokota, bela detelja), ki se razraščajo in tvorijo gosto rušo odporno na gaženje. Za košnjo pa bomo izbirali TDM, kjer je poudarek na visokih travah (npr. travniška bilnica, mačji rep in pasja trava) in tudi črna detelja ali lucerna. Delež trpežne ljujke naj bo prilagojen rastišču. Boljše (bolj vlažno) kot je rastišče, več je lahko ljujk v TDM.

Na plitvih sušnih (kraških) tleh priporočamo setev TDM z vrstami, ki so bolj prilagojene sušnim razmeram (npr. travniška bilnica, rdeča bilnica, travniška latovka, ovčja bilnica, pasja trava, navadna nokota, hmeljna meteljka, bela detelja, lucerna). V TDM za sušne razmere so običajno uvrščene vrste in sorte, ki so manj zahtevne za vodo, dajejo pa običajno tudi manj pridelka. Pri opisih v trgovinah prisotnih komercialnih TDM opazimo navedbe o

primernosti za košnjo in pašo, za različne tipe tal in tudi primernosti za sušne razmere. Prav slednji opisi so velikokrat v reklamne namene in jih je treba preveriti.

Običajno sejemo mešanice, ki so že vnaprej pripravljene in so primerne za ekološko in/ali konvencionalno pridelavo. Na slovenskem trgu so večinoma na voljo TDM, ki vsebujejo vrste in sorte vzgojene v humidnih območjih (Avstrija, Nemčija, Danska, Švica). Vsebujejo večinoma tudi preko 50% sort trpežne ljujke, ki je na sušne razmere manj prilagojena. Za sušnejša območja (Kras) bi bile primernejše TDM južnejše provenience (Italija).

Za območja, kjer želimo ohranjati čim bolj naraven habitat in biotsko pestrost (Natura 2000, OOTT), izbire primernih avtohtonih semen na trgu ni. Pomagamo si lahko s pestrimi TDM (tudi ekološkimi), ki so sestavljene iz čim več vrst trav in detelj. Uporabimo lahko domače seme iz senenega drobirja. Pri uporabi senenega drobirja moramo biti pozorni na zapleveljenost površin, s katerih smo ga pridobili.

Oskrba na novo vzpostavljene travne ruše

Po vzniku nove setve je treba nameniti veliko pozornosti rasti varovalnega posevka, ki ga pokosimo najpozneje do začetka klasenja oz. latenja. Če zraste veliko število nezaželenih rastlin (plevelov), jih pokosimo, preden začnejo cveteti, ko dosežejo višino 20 do 25 cm (»čistilna košnja«). Za košnjo priporočamo uporabo strižne kosilnice, ki rastline odreže z mnogo manjšo silo kot bobenska kosilnica. Priporočena višina rezi je 7 do 9 cm. Nižja višina rezi v tem času zelo oslabi zlasti detelje in tudi trave. »Čistilno košnjo« opravimo, ko so tla suha, da se ohrani struktura tal, prepreči zbitost tal in se ne poškoduje posejanih rastlin. Pred zgrabljanjem plevelov zgrabljajnik nastavimo višje, da prsti zgrabljajnika ne pridejo do tal in ne pulijo mladih rastlin. Če v pokošeni masi prevladujejo pleveli, ta ni primerna za siliranje in za sušenje krme. V manjših količinah in brez primesi zemlje se lahko kot sveža poklada govedu. Na posejanih površinah priporočamo pašo šele jeseni v suhem vremenu, ko se trave in detelje razrastejo in dobro ukoreninijo, saj sicer živali na obnovljeni travni ruši povzročijo preveč poškodb.

Slika 4: Močno poškodovana travna ruša (Vir: splet)

Slika 5: Divji prašiči pri hranjenju na travniku (Vir: splet)

Obnova poškodovane travne ruše že na ravnih globljih tleh zahteva veliko truda, na kamnitih nagnjenih plitvih tleh pa je obnova še zahtevnejša z več dela in stroškov, učinkovitost pa je omejena. **Prvi pogoj za uspešno obnovo je seveda zmanjšanje staleža divjih prašičev in prenehanje škode.** Na kmetijah je delovne sile in sredstev za obnovo malo, zato bo sanacija tako obsežnih škod težavna.

Pripravili: Anka Poženeš (KGZS – Zavod GO), Tončka Jesenko (KGZS), mag. Tatjana Pevec (KGZS-Zavod CE), Anton Zavodnik (KGZS – Zavod LJ)

Viri:

Verbič, J. Večletne travno deteljne mešanice, Ljubljana: Naše travinje, 2020.

Vidrih M. Do boljše travne ruše – EIP Travinje++, Ljubljana: Naše travinje, 2020.

Kramberger, B. Pridelovanje krme (izbrana poglavja). Maribor, 1995

Korošec, J. Pridelovanje krme na travinju in njivah. Ljubljana: Biotehniška fakulteta, 1998.

Korošec, J. Travinje in trate. Ljubljana: ČZD Kmečki glas, 1997.

Mihelič, R. in sod. Smernice za strokovno utemeljeno gnojenje. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. 2010.